

ANNOTATIO

ADDENDA AD MINORES PROPHETAS.

Nonnulli novitii et rudiores theologi non capientes titulum Epistolæ Dedicatoriæ, quam Prophetis Minoribus præfixi: *Sanctissima Trinitati increate, et create in Christo Jesu trinum Prophetarum jubulum et votum*; sed admirantes (ignorare enim facit admirari, ait Aristoteles) a me flagitarunt, ut illum concise obscurum fœsus enucleem et explicem. Id ergo in eorum gratiam nunc facere aggredior, quia cum S. Paulo, insipientibus, æque ac sapientibus debitor sum.

Clarum est ex ipsis terminis et vocibus hic librum dedicari non uni, sed duplici Trinitati; priori increate, posteriori create. Nec enim una eademque Trinitas potest esse increata, simul et creata, sicut idem non potest esse Creator et creatura: hoc enim implicat et contradictionem involvit.

Trinitas ergo increata est Deus in essentia unus, sed in personis trinus, scilicet Deus Pater, Filius et Spiritus Sanctus, quæ sunt tres personæ divinæ reales, et realiter a se mutuo distinctæ, quæ eandem numero habent essentiam et divinitatem, ideoque per omnia omnipotentes sunt immense et æquales, eademque patria adorandæ. Quocirca Seraphini, tum angelici, tum humani, puta Prophetæ omnes, ter quaterque vocibus trisacrum: « Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth, » juxta illis acciunt, uti in Dedicatoriâ mox subjicito. Hoc augustissimum et ineffabile Trinitatis mysterium, in S. Scriptura discrete expressum, contra Sabellium, Arium et Macedonium omni ævo constanter docuit et propugnavit Ecclesia. Idem in Conciliis œcumenicis multoties est definitum, intentato arianis et sabellianis illud negantibus anathemate. Idem tradiderunt Apostoli in Symbolo, ac Patres Syri, Græci, Latini, quolibet ævo, ut S. Justinus, S. Ephrem, S. Epiphanius, S. Athanasius, S. Damascenus, S. Basilus, S. Gregorius Nazianzenus, S. Chrysostomus, S. Augustinus, S. Hieronymus, S. Ambrosius, S. Gregorius, cæterique orthodoxi ad unum omnes, uti pluribus locis demonstravi, sed præcipue in Dedicatoriâ Prophetarum Majorum, ubi magna et mira, sed minora longè quam meretur, S. Trinitati dedi elogia; et in *Isaia* cap. vi, 3, ad illa: « Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth; » ac *Rom.* xi, 33, ad illa: « O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei! etc. Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia, ipsi gloria in sæcula, Amen; » et *Hebr.* xii: « Qui (Filius) cum sit splendor gloriæ, et figura substantiæ ejus, portansque omnia verbo virtutis suæ; » et alibi sæpius: passim enim insector arianos et ebionæos, velut hæreticos juratos S. Trinitatis, et Christi Paulique hostes, ac blasphemos atheosque.

Trinitas creata in Christo est Christi sanctissima anima, caro et sanguis: hæc enim tria creata sunt, ac a Deo creatore Christi humanitati velut partes substantiales in incarnatione inditæ, cum « Verbum caro factum est. » Alludo enim ad illud *Joan.*: « Quoniam tres sunt qui testimonium dant (quod « Jesus est Filius Dei, » ut dixi vers. 5) in cælo: Pater, Verbum et Spiritus Sanctus; et hi tres unum sunt. Et tres sunt qui testimonium dant in terra: spiritus, et aqua et sanguis: et hi tres unum sunt. » Spiritus enim est sanctissima Christi anima; aqua est illa quam Christus e carne lateris sui cum sanguine moriens emisit. Ibi enim S. Joannes Trinitatem incretam assignat, Patrem, Verbum sive Filium, et Spiritum Sanctum: creatam vero, spiritum, aquam et sanguinem, quarum utraque testatur Christum esse Dei Filium et mundi salvatorem, uti ibidem fuse exposui. Simili modo Prophetæ omnes prophetant et docent Trinitatem utramque, puta mysterium S. Trinitatis et incarnationis Verbi, uti utrique prophetas suas ipsi dicasse videntur, ideoque utrique ego illas dedicavi. Idque representat imago S. Trinitatis in sinu gestans Christum crucifixum, cui singuli Prophetæ circumcirea sua oracula depromunt, quam Epistolæ Dedicatoriæ præfixi. Dedicatoriâ enim ad imaginem respicit, illamque explicat.

Porro Trinitatis nomen licet absolute positum ex usu fidelium soli increate competat, si tamen addatur « creata, non nisi rei in tempore creata, qualis est Christi humanitas, convenire potest, atque hoc modo nomen Trinitatis usurpant Patres, cum dicunt in anima humana esse imaginem S. Trinitatis, imo trinitatem participatam: quia in anima sunt tres potentia, scilicet memoria, intellectus et voluntas (imo hæc tria reipsa idem sunt cum anima, si Philosophis nonnullis credimus), sicut in essentia divina sunt tres personæ divinæ, scilicet Pater, Filius et Spiritus Sanctus. « Eo enim ipso, ait S. Augustinus, lib. XIV *De Trinit.* cap. viii, imago Dei est mens, quo capax ejus est, ejusque participes esse potest. Jam ergo in ea Trinitatem, quæ Deus est, inquiramus. Ecce enim mens meminit sui, intelligit se, diligit se: hæc si cernimus, cernimus trinitatem, nondum quidem Deum, sed imaginem Dei. Hæc enim quadam apparet trinitas, memoriæ, intelligentiæ et amoris. » Et S. Isidorus, lib. VII *Etymol.* cap. iv: « Trinitas appellatur, ait, quod fiat totum unum ex quibusdam tribus, quasi trinitas, ut memoria, intelligentia et voluntas, in quibus mens habet in se quandam imaginem divinæ Trinitatis: nam dum tria sint, unum sunt. » Et S. Bonaventura in I, *dist.* xxiv: « Trinitas dicitur, inquit, quasi *ter unitas*, vel *trium unitus*. » Hinc et S. Bernardus, serm. 11 *in Cant.*, de eadem agens: « O beata, ait, et beatificans Trinitas, ad te mea misera trinitas miserabiliter suspirat, quoniam a te infelicitur exsulat. Discedens a te quantis se intricavit erroribus, doloribus, timoribus! Heu me, qualem pro te commutavimus trinitatem! Cor meum conturbatum est, et inde dolor: deliquit me virtus mea, et inde pavor: et lumen oculorum meorum non est mecum, et inde error. Et quam dissimilem trinitatem, o anima meæ trinitas exsulans, ostendisti. » Simili phrasi Plinius, lib. II, cap. xxxi, ait in parelio visos esse sapius trinos soles, et trinas lunas. Quid enim est trinus sol et trina luna, nisi trinitas solis et lunæ? Si latine licet dicere trinas esse animæ potentias, et trinas esse Christi incarnati partes, cur pariter non liceat dicere animam habere trinitatem trium potentiarum, et Christum trium partium.

Denique, si quis « et create in Christo Jesu, ita accipiat et detorqueat, ut velit in Christo Jesu nihil esse nisi creatum; hic hæreticus est, arianus et ebionita, hoc est judæus vel judaizans. Christiana enim fides docet in Christo unam esse personam divinam, sed duas naturas, nimirum divinam, quam Christus ab æterno a Patre accepit, juxta quam verus est Deus Patri *æquus* et consubstantialis, ideoque in Trinitate increata secundus et medius; et humanam, quæ in tempore creata est, cum ipse qua homo, conceptus est de Spiritu Sancto, et natus ex Maria Virgine. Primus id negavit impius Ebion, primus post Simonem Magum hæresiarcha anno Christi 74. Hic enim sacrilegus judaizans, cum Cerintho negavit Christum esse Deum, eumque merum hominem esse asseruit, quia Moysen prætulit Christo, ac legem Evangelio; ideoque S. Paulum Evangelii præconem, legis apostatam nuncupabat. Unde illi cœvus S. Ignatius, epist. *ad Philadelphenses*: « Si quis, inquit, dicat unum esse Deum, et confiteatur Christum Jesum, sed eum nudum esse hominem putet, non autem Deum unigenitum, sapientiam et Verbum Dei, sed solum anima et corpore constare censat; hujusmodi serpens est fraudem et errorem prædicans in exitum hominum; et est ejusmodi inops sensu cognomento Ebion. » Et S. Epiphanius, *hæres.* 30, quæ est Ebionis: « Quemadmodum, inquit, si quis copulasset sibi ornamentum ex diversis lapillis pretiosis, et vestem variegatam, et splendide se ornasset: sic hic (Ebion) vice versa quidquid horrendum est et perniciosum et abominabile, informeque et incredibile, et odio plenum, id a singulis sectis accepit, et seipsum in omnes efformavit: Samaritarum enim habet abominationem, Judæorum nomen, Ossensorum vero et Nazaræorum opinionem, Cherinthianorum formam, Carpoetianorum improbitatem, et Christianorum vultu habere appellationem. » Et Eusebius, lib. III *Hist.* cap. xxxvii: « Sed et alios, inquit, idem dæmon alia arte deceptit, id est Ebionæos, qui interpretantur *pauperes* (Ebion enim hebraice עביון idem est quod *pauper*: Ebion enim revera fuit mentis inops et pauper, non tam ære et censu, licet id ipse jactaret, quam fide et sensu) vere enim pauperes sunt et egeni in scientia gloriæ Christi, quoniam quidem eum solum hominem putant, communi etiam nativitate ex viro et femina procreatum. » Quocirca eum ut hæresiarcham et atheum acriter impugnant S. Irenæus, Tertullianus, S. Epiphanius, S. Augustinus, Theodoretus, Philastrius, Cardinalis Bellarminus, Hosius, Gregorius de Valentia, Stapletonus,

Alfonso a Castro, ac ceteri doctores orthodoxi prisci et moderni, qui contra hæreses scripserunt; ut mirum sit hoc sæculo nonnullis in locis infamem et scelestum Ebionem, toties damnatum, rursus ex orco esse revocatum, et monstrosam ejus hæresim jam diu sepultam, rursus in lucem prodiisse opera Judæorum et judaizantium cum insigni probro Christiani nominis, æque ac ingenti fidelium damno. Hoc ergo est opus, hic astus Satanae, qui transfiguratur se in angelum lucis, ut per Judæos Christum et Christianos supplantet, ac homines quasi pisces decipiat capiatque, et secum trahat ad æterna gehennæ incendia. Quocirca S. Joannes Apostolus adeo detestatus est blasphemum Ebionem, ut, cum casu balneum adiisset, intellexissetque in eo lavari Ebionem, illico cum suis aufugerit, dicens: « Fesinate, fratres, egrediamur hinc, ne cadat balneum, et pereamus cum Ebione, qui intus est in balneo, propter ipsius impietatem, » uti narrat S. Epiphanius. *hæresis* 30

MINORES PROPHETAS

COMMENTARIUS.

PROOEMIUM.

Prolegomena hic pauciora præmitto: quæ enim Prophetis majoribus præfixi, eadem minoribus servantur. Rem ergo aggredior: studeo enim brevitati, ut totam S. Scripturam octo vel novem tomis complectar, quod viri sapientes postulant. Notat S. Augustinus, lib. XVIII *De Civit.* cap. xix, et Ruffinus, *Præfat. in Oseam*, duodecim Prophetas minores dici respectu quatuor majorum, puta

Hi Prophetae
sunt
minores

Isaie, Jeremie, Ezechielis et Danielis, non eo quod illis sententiarum gravitate, et rerum verborumque majestate cedant; sed ob sermonis et librorum brevitate. Potuissent et ipsi paria majoribus volumina scribere, si voluissent: per multos enim annos munere concionandi et prophetandi functi sunt, uti Oseas usque ad annum ætatis nonagesimum strenue hoc officio perfunctus est. Ex quo liquet eos multa vaticinando et concionando dixisse, quæ scriptis non tradiderunt; idque ex studio modestiæ et humilitatis, ut minores essent et haberentur, nec majoribus æquarentur. Quo studio impulsus humilis S. Franciscus se et suos fratres Minores esse et nuncupari voluit. Unde cum cardinalis Hostiensis, qui postea creatus Pontifex, Gregorius IX dictus est, ab eo quæsisset utrum sibi placeret, ut fratres sui promoverentur ad Ecclesiasticas dignitates, respondit: « Domine, Minores ideo vocati sunt fratres mei, ut majores fieri non præsumant. Si vultis ut faciant fructum in Ecclesia Dei, tenete illos et servate in statu vocationis eorum, et ad ecclesiasticas prælationes nullatenus ascendere permittatis. » Ita refert S. Bonaventura in *Vita S. Francisci*, cap. vi. Eodem studio et spiritu actus S. Paulinus Nolæ episcopus, vir nobilis genere, ingenio, virtute, sapientia et eloquentia, quam mire extollunt S. Hieronymus et Augustinus, rogatus ut scriberet in S. Scripturam, respondit se minus peritum esse, et indignum qui tam sublimes et divinos libros interpretaretur. Quare nunquam calamum huic operi admovere voluit, sed aliis minus sublimibus, epistolis et carminibus, quæ etiamnum extant, et viri doctrinam, æque ac modestiam, re-

ligionem, mundique contemptum testantur. Ita habet ejus *Vita*. Addit S. Chrysostomus *com. 9 in Matth.*: « Multa, inquit, ex Prophetis perierunt monumentis; desides enim cum essent Judæi, nec desides modo, sed et impij, alia quidem perdidit negligentem, alia vero tum incendierunt, tum conciderunt. Et de profanitate quidem tali Jeremias refert, cap. xxxvi, 32: De negligentia vero, IV *Reg. xxii*, legimus, quoniam post multum temporis vix Deuteronomii volumen sit reperit, defossum quodam in loco, ac pene delutum. »

Itaque maluerunt hi nostri Prophetae, multis omissis, pauca tantum, nimirum præcipua capita suorum oraculorum et concionum conscribere, quæ Judæis dietorum a se et ab his auditorum memoriam jugiter refricarent, quæque ipsi, æque ac posteri, præsertim Christiani, ob prolixitatem non fastidirent, sed ob breviter avide legerent. Verbo enim paucis, scripto toti consulit posteritati: « Zacharias (et quilibet doctor) ait Tertullianus, lib. *De Idolol.* cap. xxii, loquitur in stylo, auditur in cera: manus omni sono clarior, littera omni ore vocalior. » In hac ergo Prophetarum brevitate magna et prægnans est rerum copia, magnus dicendi nervus, magnum pathos, densus et multiplex sensus. Audi S. Hieronymum *Prooemio in Epist. ad Philemon.*: « Sed, ait, mihi videntur dum Epistolam simplicitatis arguunt, suam imperitiam prodere, non intelligentes quid in singulis sermonibus virtutis ac sapientiæ lateat. Si autem brevis habet contemptum, contemnat Abdias, Nahum, Sophonias, et alii duodecim Prophetae, in quibus tam mira, et tam grandia sunt quæ feruntur, ut nescias utrum breviter sermonum in illis demirari debeas, an magnitudinem sensuum. » Quocirca idem hic in *Prooemio*, Oseam vocat « commaticum, et quasi per sententias loquentem: » brevibus enim sententiis quasi per commata intercisit, multas magnasque res patheticè eloquitur; ammirum sapiens uti verum uno mentis cernit in ictu, ita idem enun-